

УЧЕБНИЦИ ПО УКРАИНСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД

Лилия Желева

Annotation: The subject of the present article is the periodization of the methodology of learning Ukrainian as a foreign language. The article depicts the development of teaching Ukrainian as a foreign language. Characteristics of its four periods are presented along with examples of student's books for Ukrainian language learners. The article could be interesting and useful for anyone who is interested in learning Ukrainian as a foreign language.

Key words: Ukrainian language, methodology, student's books, teaching, learning Ukrainian, Ukrainian studies, foreign language learning.

Настоящата статия представя периодизацията на методиката на обучението по украински език като чужд. За основа на изследването служи времевата рамка, зададена от Оксана Туркевич в монографията ѝ „Становлення терміносистеми методики викладання української мови як іноземної: монографія“. Ще се разгледат четири периода по хронологичен принцип, проследяващи развитието на методиката на обучението по украински език като чужд. Споменатите заглавия не изчерпват списъка с издавани учебници по украински език като чужд, а илюстрират представените периоди и тяхната специфика.

Първи период

(40-те години на XX в. – 70-те години на XX в.)

Според някои изследователи, украинският език като чужд започва да се изучава от 20-те години на XX век. Според Л. Паламар „изучаването на украински език от чуждестранни студенти в Украйна води началото си от 1922 г.“ (Паламар 2008: 41). Оксана Туркевич твърди, че писмени доказателства за това обаче няма (Туркевич 2015: 23).

Други изследователи смятат, че началото на преподаването на украинския език като чужд е положено през 40-те и 50-те години на XX в., когато „бял свят виждат учебните помагала по украински език като чужд в чужбина на авторите Еви Хонор (Ukrainian self-educator for the beginners, 1946, Уинипег, Канада), Е. Шклянка (Ukrainian Grammar, 1949), Г. Луцки и Я. Рудницки (A modern Ukrainian Grammar, 1949), Ю. Стечишин (Ukrainian grammar, 1951)“ (Туркевич 2015: 23), К. Кисилевски („Граматика української мови“, 1955). През 60-те години на XX век „излизат от печат учебниците „Українська граматика“ на Ю. Стечишин (1966), „Вступний курс української мови для вищої школи“ на Н. Лабюк (1962).“ (Туркевич 2015: 26).

Зараждането на методиката на обучението по украински език като чужд на територията на Украйна се отнася приблизително към началото на 70-те години на XX в., тъй като по това време започват да се издават научно-методически трудове по тази дисциплина. Някои от тях са: статията на Л. Паламар „Особливости вивчення української мови як іноземної“ (1972), двутомният учебник на Ю. О. Жлуктенко, Н. І. Тоцька, Т. К. Молодид „Підручник української мови (Ukrainian Text-book for beginners)“.

Други учебни издания са посветени на определено ниво, например, Д. Струк „Українська граматика для студентів-початківців“, Г. Дюравец „Українська мова: розмовна і граматична. Рівень II“. В някои учебници от периода не се упоменава определено ниво – „Розмовна українська“ (1969) и „Вступ до української мови“ (1976) с автор Яр Славутич (Туркевич 2015: 26).

Някои от учебниците от първия период остават „слабо познати за украинците“. Такъв е случаят с издадения от украинската диаспора в Канада през 1961 г. „Ukrainian Grammar“ (А. Medushevskiy and R. Zyatkovska) (Туркевич 2015: 26).

Малко известен е и учебникът „Украински език“ с автори Микола Грунски и Делчо Пеев Дринов. Интересно е, че е предназначен за българи, но е издаден в Украйна. Друг факт, който предизвиква любопитство е това, че никъде в книгата не фигурира годината на издаване. Някои изследователи смятат, че учебникът е отпечатан през 1930 – 1931 г. (Сорока 2016). Имаме основания да смятаме обаче, че книгата е излязла десетилетие по-рано – между 1921 и 1923 г. Ако се окажем прави, възможно ли е писменото доказателство, което липсва в подкрепа на твърдението на Паламар, че обучението по украински език като чужд започва през 1922 г., да е именно този учебник?

Втори период

(от края на 70-те години на XX в. до 1991 г.)

Вторият период от историята на методиката на обучението по украински език като чужд „започва в края на 70-те години на XX век и приключва в началото на 90-те години на XX век, когато Украйна става независима държава, а престижът на украинския език и интересът към изучаването му като чужд значително се активизират“ (Туркевич 2015: 24). През втория период се появяват различни самоучители, разговорници и помагала, ориентирани най-вече към рускоезични студенти.

През този период излиза от печат „Буквар“ от М. Дейко, издаден в Австралия през 1988 г. „Популярни също са серия читанки за развиване на украинския език, обединени под заглавията: „Тут і там“, „Друзі“, „Школа“, „Пригоди“, „Казки“, „Ходіть зі мною“, „Наші скарби“ (Туркевич 2015: 28). „Основна серия учебно-методологически

материали за ученици от 1 – 6 клас е „Нова“. Състои се от шест нива, които приблизително отговарят на 1 – 6 клас, а по-конкретно помагат на учениците да развиват владенето на езика от начално до средно ниво“ (Туркевич 2015: 28).

Трети период (1991 – 2004)

Третият период започва в началото на 90-те години на XX век и приключва през 2004 г. „Тази граница се обуславя от просветната реформа и въвеждането на кредитно-модулен тип обучение и рейтингов⁵² контрол на знанията“ (Туркевич 2015: 24). „През този период методиката на обучението по украински език като чужд се утвърждава като наука и започва да функционира като учебна дисциплина в университетите“ (Туркевич 2015: 24).

Учебниците, които излизат в Украйна през този период, са посветени на отделните нива и профили на обучение и са ориентирани към студенти от различни националности. През 1995 г. е отпечатан „Практичний курс української мови. Поглиблений етап вивчення“ с автор Л. Паламар и „Вивчаймо українську“ с автор Новицка, излязъл през 1995. Други учебници от периода са: „Вивчаймо українську мову“ (Вихованець 1996), „Українська мова. Практичний курс граматики для студентів-іноземців“ (Вінницька 1997), „Добрийдень! Посібник з української мови в малюнках і мовленнєвих моделях“ (Намакштанська 1998), „Українська мова для іноземних студентів: початково-предметні курси“ (Альошина 1998), „Українська мова: Практичний курс для іноземців“ (Бахтіярова 1999).

Първото илюстрирано учебно пособие по украински език за чужденци, написано според новите (за периода) украински и световни комуникативни методики, е „Українська мова щодня“ от авторите Марина Гримич, Наталия Непийвода, Володимир Ризун. „Учебникът е изграден на принципа от елементарно към сложно. Съставителите съзнателно са избегнали каквото и да било пояснение с език-посредник. Речниковите проблеми често се разрешават с помощта на илюстрации“ (Гримич 1998: 2). Темите са: запознаване, ориентиране в пространството, храна, магазини, транспорт, поща и телефон, здраве, бизнес, Украйна. Във всеки урок присъстват рубриците: „лексика“, „граматика“, „диалог“, „комуникативни формули“ с прилежащи упражнения.

През 1996 и 1997 г. се създава „Програма практичного курсу української мови для іноземних студентів та стажистів“⁵³ (Присяжнюк 1997) и „Програма викладання

⁵²Рейтингов контрол на знанията – многобална система (20 – 100), която оценява успеха на студента по различни критерии (напр. дисциплина, общата оценка от всички предмети, оценките от определен цикъл предмети и др.)

⁵³„Програма на практическите курсове по украински език за чуждестранни студенти и стажанти“

курсу сучасної української літературної мови в умовах діаспори та як іноземної⁵⁴ (Лещак 1996). Програми те съдържат основни методически терминологични единици, които се отнасят до учебния процес: базов курс, основен курс, комуникативно ориентирано обучение и др. (Туркевич 2015: 32).

След обзора на някои от достъпните за този период издания, посветени на обучението по украински език за чужденци, бихме могли да заключим, че постиженията на практическото направление на лингводидактиката през деветдесетте години на XX век в Украйна имат важно значение не само за развитието на методическата терминологична лексика, но и за утвърждаването на методиката на обучението по украински език за чужденци като наука (Туркевич 2015: 31).

През 2004 г. започва провеждане на образователна реформа, обуславяща се с въвеждане на кредитно-модулния тип обучение.

Четвърти период

(от 2005 до сега)

През 2005 г. започва четвъртият, най-нов период от развитието на методическата наука, който продължава и до днес. Обособяването на нов период се дължи на реформите в образователната система. „Развитието на езиковото образование в Украйна през XXI век се осъществява в условията на европейска интеграция и е ориентирано спрямо световния опит“ (Туркевич 2015: 24).

Водеща тенденция при съставянето на учебници е съобразяването с най-новите посоки в езиковото обучение. „Освен учебни издания, разноаспектни теоретични въпроси по методика на обучението по украински език като чужд са разяснени в многобройните научни статии, а след 2003 г. – в дисертациите на О. Плака (Палка 2003) и Н. Василенко (Василенко 2008).“ (Туркевич 2015: 33–34).

Процесът на създаване на учебни издания бележи значително развитие. За разлика от повечето учебници, издадени до и в началото на деветдесетте години на XX век, които са били предназначени за рускоезични или англоезични студенти, след 2000 година се появяват пособия по украински език за чужденци за обучение на учащи от различни страни: поляци („Українська мова: практичний курс для поляків (Белей 2003), „Українська мова. Поглиблений практичний курс“ Василенко 2001), немци („Ukrainisch für Anfänger und Fortgeschrittene“ (Schubert 2008), „Ukrainisch für Anfänger“ от Kolbina 2004), японци („Розмовна мова та граматики: Вступ до основ мови. Новий вислів – українська мова“ с автор Забуранна), руснаци и беларуси – „Украинский язык для стран СНГ“ (Лесная 2010), българи

⁵⁴ „Програма на обучението в курса по съвременен украински книжовен език в условията на диаспората и като чужд“

(„Украински език за българи“ с автори А.Стаменова и Р.Камберова, издаден през 2008 г. и преиздаден през 2011), французи („L’ukrainien. Cours D’initiation Pour Francophones” (Danylchenko 2008), „Grammaire pratique de l’ukrainien“ (Mykhalyk 2003)), унгарци („Сходинка 1. Українська мова для початківців“ (Багмут 2010)) и т.н. Примери за учебници от този период за англоезични студенти е „Сучасна українська мова“ („ModernUkrainian” (Humesky 2001)) и „Українська мова для початківців“ („Beginner’s Ukrainian with Interactive Online Workbook” (Shevchuk 2011)) (Туркевич 2015: 34).

Други помагала по украински за чужденци от периода са: „Вивчаймо українську“ (О. Черемська, Л. Данкіна 2010), „Практичний курс з української мови для студентів-іноземців“ (Г. Гайдамака, Л. Данкіна, О. Черемська 2011). Тези две помагала са с подобна структура и предназначени за студенти, които владеят руски език.

Първата част на „Вивчаймо українську“ (О. Черемська, Л. Данкіна 2010) съдържа 12 урока. Няма наименования на темите на отделните уроци и не се наблюдава строга последователност в упражненията. Някои уроци започват с текст, други – с фонетични упражнения, трети – с граматика. Голяма част от условията на упражненията са зададени кратко: „Читайте“, „Запитуйте“, „Відповідайте“, „Запам’ятайте“, „Розмовляйте“, „Порівняйте“, „Пишіть“. Втората част на „Вивчаймо українську“ съдържа текстове за четене, граматически коментар и кратък преглед на частите на речта.

„Практичний курс з української мови для студентів-іноземців“ (Г. Гайдамака, Л. Данкіна, О. Черемська, първо издание от 2005 и второ издание от 2011 г.) се състои от 18 урочни единици. За разлика от „Вивчаймо українську“ частите на речта са описани в уроците, а не са изведени накрая. В началото на всеки урок се задава темата и граматическия материал, които ще бъдат разгледани. Има последователност в подредбата на упражненията: първо се работи по граматиката, а след това – с текста.

През този период активно се появяват онлайн средства за обучение като курсът за обучение по полски език като чужд и украински език като чужд (<http://www.eurolang2012.com/>), интернет порталът за украинистични студии (The Ukrainian Knowledge Internet Portal, UKiP (<http://www.oomroom.ca/ukr/about.htm>)) и други. Пример за дистанционен курс за обучение по украински език като чужд, създаден в Украйна, е проектът „Golden Gates to Ukrainian” (http://uiite.kpi.ua/projects/self_edu/golden_gates_project/). Аудиолингвистично издание, създадено извън границите на Украйна и използвано за обучение на чужденци в много страни в света е „Українська мова для початківців“ (Beginning Ukrainian (electronicsource)). (Туркевич 2015: 35).

През най-новия период от развитието на методиката на обучението по украински език в Украйна са напечатани и разнотипни учебни помагала, насочени към

трениране само на една от езиковите дейности, най-често – говоренето. Помагала от такъв тип се наричат комуникативни. Пример за това е „Практичний курс української мови для іноземців: усне мовлення“ (Туркевич 2015: 35).

През този период се създават и профилирани учебници по украински език – „Українська мова як іноземна“ (Чезганов 2008) за студенти от икономически специалности и „Вчимося української“ (Шутак 2009) за студенти по медицина (Туркевич 2015: 35).

В Украйна и зад граница се появяват различни по тематика мини-помагала, напр. „Практичні завдання для роботи над суспільно-політичною лексикою зі студентами-іноземцями“ (Сокіл 2003), „Книга для читання з української мови“ (Сокіл 2010) и „Українська мова на матеріалі економічних текстів“ (Вовк 2007).“ (Туркевич 2015: 36).

Друг учебник от периода е „Українська мова для іноземців“ (Антонів 2012). Има модулна структура, „всеки модул включва лексикална тема, граматически материал, комуникативна ситуация, речников минимум. Подобна структура подпомага формирането на езикова и речева компетенция“ (Туркевич 2015: 36).

През 2011 г. излиза от печат първата част на поредицата „КРОК“ („КРОК-1“), която включва книга за студента, методически наръчник за преподавателя, карти с граматически задачи, компактдиск с аудио файлове (записи на думи, текстове, диалози, песни, електронен вариант на книгата за преподавателя, мини-речник и граматически справочник) (Палінська 2010). През 2014 г. излиза втората част на учебния комплекс „Крок-2“ (Палінська 2014) (Туркевич 2015: 36-37).

През 2015 г. в Украинския католически университет в град Львов започва да излиза серията учебници по украински за чужденци „Яблуко“ с автор Маряна Буряк.

Най-новото попълнение в семейството на учебниците по украински език за чужденци е изданието през 2015 г. „Украински език за българи. Трета част“ с автор Райна Камберова. Изданието съдържа 9 модула. Във всеки модул последователно присъстват следните единици: текст, граматически преглед, правописни правила, превод и култура на езика.

Учебниците по украински език за чужденци през различните етапи от историята на методиката на преподаване на украински език като чужд притежават особености, характерни за периода, в който са издадени. През първия период от развитието на методиката по украински език се полагат основите на науката посредством издаването на учебници, учебни помагала и научно-методически трудове. Вторият период се маркира от преобладаващите учебници по украински за рускоезични ученици и студенти. През третия период методиката на обучението по украински език като чужд се утвърждава като наука и започва да функционира като учебна дисциплина в университетите, а илюстрираните издания

са предназначени за по-широк кръг националности. През четвъртия период методиката по украински език бележи разцвет както в качествено, така и в количествено отношение. Многобройните учебници и онлайн средства за обучение по украински език следват най-новите тенденции в обучението по чужд език, като комуникативният подход е предпочитан от авторите.

Учебниците от първите три периода представляват ценен материал за изследвания, свързани с развитието на методиката на обучението по украински като чужд. С приоритет за съвременното обучение по украински език следва да са учебниците, издадени през последния период, заради тяхната езикова и тематична актуалност.

Литература:

Гайдамака 2011: Гайдамака, Г. Практичний курс з української мови для студентів-іноземців: навчально-практичний посібник, Харків, 2011.

Гримич 1998: Гримич, М. Українська мова щодня. Київ, 1998.

Грунський: Грунський, М.; Дрінов, Д. Українски език. Граматика (фонетика, морфология и синтаксис.) Бележки върху украинския правопис. Украинско-българско речниче. Москва-Харков-Минск (липсва година на издаване).

Камберова 2015: Камберова, Р. Украински език за българи. Част III. София, 2015.

Сорока 2016: Сорока, О. *Підручники з української мови для болгар в минулому й сьогодні* – В: Межнародна научна конференция „УКРАЇНИСТИКА И СЛОВЕНСКИ СВЕТ“, Београд, 2016.

Стаменова 2008: Стаменова, А.; Камберова, Р. Украински език за българи част I. София 2008, 2011.

Туркевич 2015: Туркевич, О. В. Становлення терміносистеми методики викладання української мови як іноземної: монографія. ЛНУ імені Івана Франка, Львів, 2015.

Черемська 2010: Черемська, О. Вивчаймо українську: навчально-практичний посібник з української мови для іноземних студентів далекого зарубіжжя. Харків, 2010.

Информация за автора:

Лилия Желева – магистър, докторант

Софийски университет „Свети Климент Охридски“

Катедра по Славянско езикознание

бул. „Цар Освободител“ 15, София, 1504

E-mail: lilia.zheleva@gmail.com